

סוף דבר

דורנו לאן

סיימנו את עיקר דברינו. נסינו להראות עמידת דורנו מול שאלות הנצח. דור מלחמות העולם, דור ההתקומות של מושרים ומלוכות, דור התגליות הגדולות במדעי הטבע, דור אשר בטחונו המדיני, הכלכלי והמדעי הועמד בנטיון קשה. אמרנו שהדור זה לא ימצא את דרכו לפתרון בעיות זמנו אם לא יפנה לשאלות הנצח. נסינו לנסה את אותן השאלות ולהשיב עליהן תשובה. הקורא שהגיע עד כה לא יצא בזוויג לסייע האומר: ולפיכך תצטרכ למלגה זו או זו ותפתור את בעיות ז מגן. קורא המצא להוראות מסווג זה לא היה צריך ללכת בדרך הארוכה של ספר זה. עצמות המכשלה היא אחת המסקנות הראשיות הנbowות מהם שלמדו. אם המציא מי שהמציא את המירה "חת היא אופיומ לעם" סימן שאת היהדות לא ידע ולא הבין. בפרקיו שונים ובפרט בפרק "אמת" הראינו שהיהדות דורשת ללמידה ולדעת עבר והווה, לחקר ולהבין טבע והיסטוריה. "הבנת דבר מתוך דבר" היא לדעת רבעא אחת השאלות שכל אדם עתיד להישי אל בבית דין של מעלה (עמוד 111). ואם אופיומ מרדים לא רק את השכל כי אם גם הרצון לפעול באת היהדות ודורשת דוקא פעל לות מתמדת כראוי למי שצריך להגיע למדרגה של שותפות עם הקב"ה. הראינו כי בכלל השתחמים אנו נדרשים לפעול, צדק ומשפט, חסד ואמת וקדושה כולם דורשים לימוד ועשיה, התעמיזות ופעילות. שאלנו בתחילת הספר אם מותר לו לאדם לשבת בחיבוק ידים, לדאוג לעצמו ולהניח לאחררים את הדראה לזרות. התשובה היא ברורה: אין אדם רשאי לסמוד על מעשי אחרים. גם לפטיליסם אין מקום, "אין סומכין על הנס". "צרייך אדם לעמוד ולעשות בשתי ידיים והקב"ה שולח את ברכתו". כל אדם נדרש לפעול נגד עול ובעוד צדק, נגד אסונות ובعد שייפור תנאי החיים, נגד הרע המוסרי ובعد תיקון

העולם. דת ישראל דת פעלתנית היא (105 ואילך). היא דורשת מדֵש ומעשה. "לא המדרש עיקר אלא המעשה". ואפילו מי שאינו גורס זאת, מעמיד מדרש ומעשה זה ליד זה. ואם המטרת רחוקה וקשה, ואפילו אם ברור שכוחותיך לא יספיקו להגיע עדיה, אין אתה דשאי לראות עוזל ולהחריש ולמשוך ידך ממלחמת ברע ובאסון ממשי' מש ובא. "לא עלייך המלאכה לגמור ואין אתה בן חורין ליבטל ממנו". דגש האחריות כלפי הזולות וככלפי הצבור חזק מאד הוא ביהדות (7/142, 116). האדם הוא היחיד הנברא בצלם. לכתרית בריתות עם הבורא זכינו. להיות מלכת כוהנים וגוי קדוש נצטוינו. בקרב ימות המשיח נדרשו. לא נתן לתנאים לשנות אותנו כי אם עליינו לשנות את התנאים. חופש הבחירה ניתנו לנו על מנת שנשתמש בו. כל אדם מצויה לחנק את עצמו. "לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות". תרי"ג מצוות ניתנו לנו. מצוות המלויות אותנו מן הלידה ועד המוות, מבוקר עד ערב ומערב עד בוקר. נמצאו למדים כי חייב אדם לחנק עצמו בכל עת, בנעוריו ובזקוניו. על האדם לשפר עצמו בכל יום ובכל שעה על מנת למלא את תפקידיוmedi פעם ביתר שלמות.

את המדרות של חינוך זה הוא שלא תהיה גישתנו לשאי' לות החיים כפולה או מושלת, אחת לחינו הפרטיטים, אחת לחינו המשקיים, אחת לחינו הפליטים. (ראה לעיל "אמת" ו"קדושה"). אין מוסר כפול ביהדות. אותן הכללים, אותן הצווים שלטיטים בכל מעשיינו. כלל גדול בחיי הצבור: בכל גטרף לאנשים, לחוגים או למפלגות אשר אינם מכירים באחדות זו. מצויה ומוסר אחד לחיי הפרט והכלל. המוסר הכפול מוליד שחיתות פוליטית ושותית גוררת שחיתות. אין ברצוני לחזור על כל מה שנאמר בספר ולומר מה הקורא צריך להפסיק לגבי חייו הפרטיטים. נרמו רמזים מספר לעניין הלקח לגבי היב הצבור.

עמדו במקומות שונים על בריאות כל האנושות על ידי אל אחד. אל אחד בראנו. מסקנות חשובות מזה לגבי הכלל. שיוויון גמור, חוסר כל מחיצות וגדירות בין איש לאיש הם מן היסודות של היהדות. הראינו בדוגמת הגר והענி. הצביעו עליו בהסברת

השבת והבריותות. עליינו להתקומם נגד כל הפליה לאומית, גזעית, דתית, כתית ומעמדית. עמدة זו קלה היתה לפחות בתיאוריה — כל ומן שהינו מיעוט נרדף בכל הארץ. בדורנו יותר קשה. עליינו להחזיק באותו עיקרון נעלם. בארצות אחדות נוח לחת יד לחוג המכובד של בעלי זכויות יתר נגד הגווע הנחות או הצע הבוגוי. ובארצנו ודאי עליינו לזכור תמיד כי אב אחד לכלנו! אל אחד בראנו! ודאי שומה עליינו להאבק עם שאלות בטחניות חמורות. בודאי לא נזולן בהן. אולם קבענו: אין לגשת לביעות הזמן אלא מתוך התעמקות בשאלות הנצח. ולפיכך לא נבנה את מדינתנו אלא מתוך שמיירת הזכויות של כל אדם באשר הוא אדם. שיוויון זה של כל הנברים בצלם מוכחה למצוא את ביטויו גם בצורת השלטון אשר אליו שואף היהודי בכל ארץ. אין להסכים לרודנות, יהיה הרודן מי שייה. אין לייצור או לקבל דיקטטורה אישית או מעמדית. חפשיים ושווי זכויות צרייכים בני אדם לבנות יחד את מדיניותיהם. אין כאן מקום למחקר אם כבר הגענו לנוין בו אפשר להמנע משבות ומחבות ולישב סכסוכים מסוג זה על ידי מוסדות נאמנים על כל הצדדים. מכל מקום צריך להיות ברור כי כמו שבא המשפט במקום הכוח והאגוף שלטו פניהם, ככה יבוא זמן אשר בו שום סכסוך לא יוכרע על ידי החזק בחוזקו, וعليינו להחיש בואו של הזמן ההוא.

ויאמר עוד פעם: אין בכוננתנו להוסיף לספר על שאלות הנצח ספר שני על שאלות הזמן. זה היה דורש הרצאות ארוכות ועמוקות על עצם בעיות הזמן, על היסטוריה, כלכלה, סוציאולוגיה, פסיכולוגיה ועוד. את זה צריך הקורא למצוא במקומות אחרים. אבל עוד עקרוני נות אחדים יזכיר. הם נובעים מישירין מן הנאמר בספר זה.

כל אדם אחראי. ולא רק לגורלו. עליו לדעת שהוא אחראי גם לגורל הכלל. צעד הנראתו לו בלתי חשוב עלול להשפיע על מהלך ההיסטוריה. עליו לגשת לכל מעשיו בטהרה. חייב כל אדם להשתדל להבין מה הן מגמותיו של רבון העולמים בזמנו. עליו להעמיד את עצמו לפסודות מגמות אלו. אם הוא מוצא כי תועלת המשטר סותרת צדק ומשפט עליו לדעת כי צדק ומשפט קודמים. שום חברה אנוושית לא

זה מקיים אם איננה בוגריה על צדק ומשפט. מחותה הראשונה של כל מדינה ומדינה היא איפוא להבטיח צדק ומשפט. משפט בלתי משוחרר במלוא מובן המלה. משפט מהיר שככל אדם יוכל לעמוד בהוואותיו. משפט בין איש לאיש. משפט בין איש למדינה. זכות מלאה של בדיון צדקת ההחלטה של האדמיניסטרציה על ידי כת דין. פרוצדרה המשרתת את המשפט ואינה משלטת עליו. אולם במשפט בלבד לא סגי. משפט בלי צדק כגוף בלי נשמה. וצדקה בדורנו דורשת חקיקה רחבה ואדמיניסטרציה מוכשרת. בשדה הכלכלתית מגמות לצדקה: מגיעת לדול מצד אחד ועוזרת קוגניטיבית מצד שני (ראה לעלה "צדקה ומשפט" ו"חסד"). חקיקה קדוקית מינימלית מושך במקומות יסודות תורת היובל בעלותידי העם וחכירה לזמן ממושך במקומות מכיריה. זה ימנע ספרות במרקען, עלית מחירים בלתי מרוסנת וניצול שינויי ערכי הקרקעות על ידי יחידים בזמן שאוות השינויים הם תוצאות פעולות הציבור. החוק יגן על זכויות הפרט. אבל כל בעלות וכל חכירה יהיו משועבדים לכל ע"י שעבודים סוציאליים. הגנה על העובדים והשכירים, חוק האונאה וקביעת מחירם מכיסמים, חובת הלואות לעניים. כל אלו הן דוגמאות המראות את הכוון לחקיקה הכלכלית והחברתית. ואולם את הדרך לפערין לTOT הכלכלית מצינית השאהפה להיות שותף של הבורא להשלמת הביראה. מכאן שאיפת הייצור הנטוועה בלב האדם הנברא בצלם. מכאן איסור הקלקל והbovego (בל תשחית!) וחובת העבודה והמלאכה, מכאן החובה לעבוד עבודה בלתי פוסקת על מנת לשפר תנאי הטבע, להפרות הקרקע ולישב בני אדם. חייב הפועל, הפקיד והמנהל להתחזק מכך על מנת להגבר פריאן עבודותנו. תנאי התשלומים צריכים להיות מבוססים על כלל זה. יוצר מזון הוא תפקיד נעלם שיש בו משומן הידבקות במידות הבורא הנוטן לחם לכלبشر. גמר פועלה זו והשלמת ההכרחית היא חלוקה הצודקת. כל זה מהיבר מאמין משותף של בני האדם ואת פרי המאמץ המשותף דור יורייש לדור, עד שלא יהיה אבינו. וכל זמן שישאר אבינו על אף כל המאמצים, חובתנו לספק

לו קודם כל שלושת ארכיו היסודיים (מוני, לבוש, קורת גג). אך חיינו בים אנו גם לחזק את האבינו ולאמץו ולהחדש את רוחו. אין הידות משבחת את העושר כשלעצמם ואין היא מבוהו אותו. היא משבחתו כשהוא משמש טובת הכלל. היא מגנה אותו אם הוא עומד על אונאה וועשך ואם הוא מביא לידי גזל כבשת הרש. המגמה הכלכלית היא בת שתי נקודות: השלהמת הבריאות ולחם לכלبشر. אין להטיל את כל העבודה הזאת על המדינה. נפשו של כל אדם צריכה לדוחוף אותו לפעול בעצמו בשני הכוונים. על כל דור להשתמש באמצעותם היכשרים באוטה שעלה להשגת מגמה זו. הבה נדגים את הדבר. כמה אינפלציות ראיינו בדורנו זה. יכולן תוצאה אחת: העשיר יכול לדאוג לעצמו שלא יפסיד. לעיתים קרובות הוא מתעשר יותר באינפלציה. גם העובד יכול לדאוג לעצמו במידה מה. תוספת יוקר מחזירה לו חלק של שינויו העריכין. שכבה אחת תמיד מפסידה את הכל: אלה שכבר חדרו מלעבוד מפאת גילם או מצב בריאותם. אלה שהחסכו כל ימי עמלם על מנת לדאוג לעורוב חייהם. באה אינפלציה ונוטלת מהם כל מה שצברו לעצם ומציגה אותם ככלי ריק. רב הסבל, רבות הצרות ורבות התתאבדויות שנגרמו על ידי כך. علينا לעמוד בפני הגזול הנגרם באינפלציה כמו שעשינו להלחם בכל גזל אחר. אם בתנאים ידועים אין למנוע אינפלציה זמנית, יש לדאוג לנגוזים ולנסדדים. ולא כ"מרקם סוציאליים" היפותטים יד, כי אם על ידי מסים מיוחדים הכופים את המתעשרים בפרוצס זה כי יחוירו מה שהוציאו מידי אחרים. ושוב ייאמר: לא על פרטיהם באננו לדון. אין הפרק הזה יכול למלא מקומו של ספר מיוחד. אך את ה*כינוין* אנו רוצים להראות. על חינוך דברנו רבות, נסתפק כאן במיללים ספורות: חובת כל אדם לידע את ה', וללכט בדרכיו. לפיכך, עליו ללמד את דברי ה' הכתובים והמסורת. לדעת את ה' פירושו לדעת אותו גם מתוך הבנת הטבע והנברא וגם מתוך הבנת ההיסטוריה. מכאן מוטלת על האדם חובת לימוד מקיף ומחקר רבצדדים. חובת השותפות בהשלמת הבראה מוסיפה לחובת החינוך העיוני את חובת החינוך המעשי והמחקר השימושי. חינוך חובה לעשרה ולදל. חינוך המרפא שר לכל אדם ללמידה כל מה שנחוץ למילוי חובתו.

לפנֵי עשרות שנים בתקופת החומרנות התפארו ואמרו: את העולם
אנו מכירדים, את ה' לא מצאנו. העולם מלא חומר. את החומר אנו
מבינים, החומר הוא הצטברות של גופיפים. גם את החשמל אנו מביר-
נים. הוא זרם (פלואידום בלע"ז) הזרם בתנאים ידועים ממקום למקום.
גם את האור אנו מבינים. חשבנו כי הוא מורכב גופיפים. למןנו — ככה
טענו — שהוא יוצא ממקור ירוע בצורת גלים שבאטר. כל אלה —
אמרו — הם דברים אשר חושינו מסוגלים לעמוד עליהם. אנו יודעים
את מהותם. ביום הופרכו כל התזרות הללו. החומר
אינו הצטברות של גופיפים. כל מה שנשאר כהסברת החומר אין משוו-
אות מתמטיות ושות תפיסה של מהות החומר אין עמהן. על מהות
החומרים אין לנו מסוגלים היום לומר מאומה. הוא הרין לגבי השם.
אנו יודעים הרבה על פעולות החשמל ועל השדה החשמלי-מגנטי.
אנו מסוגלים ליצור חשמל ולהשתמש בו. על מהותו אין לנו מסוגלים
לומר מאומה. הוא הרין לאור. אנו יודעים הרבה על האור. אך אנו
יודעים כי תיאורית האור היתה היפותזה בלתי נכונה. האת ר לא
היה ולא נברא. יש תופעות האור ואין להסבירן היום, אלא לפי
התפיסה של גלים. יש תופעות אחרות לעומתן שאין להסבירן אלא
על ידי תפיסה של גופיפים. והמסקנה היא כמו לגבי החומר וכמו
לגבוי החשמל. ככל אשר ניתן להבין את חוקיהם כן
نبין פחות את מהותם. הימים ויצמן אמר באחד הקונגרסים
"קדוב אני למדעי הטבע מכדי להיות חומרני". רק קצת השומעים
ירדו או לעומקו של אמר זה. הימים כולנו מבינים אותן. השדה החשמי
ליימגנטី הננו סטרוקטורלי בלתי חומרני, גלי האור חסרים את הסובס-
טראטום הדמיוני של האת. חומר אנרגיה בהתגבשותה מתואר רק
על ידי מסוימות מתמטיות ללא אפשרות של תפיסה בחושים. כל זה
אינו יכול להיות יסוד לתפיסה חומרנית. נהפוך הוא. כל זה מקרוב
אותנו לדעת את ה'. לפנֵי דור אחד היו שאמרו: העולם מלא חומר.
אפילו בחלקיו הקטנים ביותר הוא מלא גופיפים. ועל כל זה האת
חומרני הממלא את כל העולם. איך אפשר בעולם כזה להאמין בבורא
הרוואה ואינו נראית. רבון העולם אשר אין חושינו מסוגלים לתפוס
אותו. פילוסופים קדומים הتلכטו במציאות המ עבר כין ה' הבלתי

גשמי והעולם הגשמי ותארו דרכיו אצילותות (אמנאייה בלא¹) או מעברים אחרים בין הבלתי גשמי והגשמי. היום מראים מדעי הטבע את המעבר הזה: יסודות החומר הם הבלתי חפיסים. שני הכוחות היסודיים בהם אחד, החשמלי-המגנטי והאור חסרים סובסטרט חומר. לימוד מעבריהם אלה מקריב את דורנו להבנת הבורא, רבון העולמים השולט בעולם. לפניו דור אחד היה כביבול ניגור בין העולם הגשמי ובין הבורא הבלתי גשמי. היום מסמל העולם את הבורא. את פועלותיו אנו רואים והואינו אין חושינו מסוגלים לתפוס.

שואלים: איה הבטחון המדעי. הנה נתעורר כל מה שנראה בטוח לפני 50 שנה. זוולה המתמטיקה האבלידית להיות האמת האבסולוטית. חדלה הפיסיקה של גלילאי ונינוטון לשפטן בעלי גבול. בטלת ההיפותזה של האתר. נתבדה הכלל ש"הטבע אינו פועל בקפיקות"² והוכח כי הטבע פועל על ידי קפיצות. קפיצות מאד מוגדרות בהתאם ליחידות הקונונטים. אבל ברור כי התתי-פתרונות הנותן מקרבת את תוצאות המדע הלו וקרב לאוthon ההכרות אשר היהדות לימדה אותן ומקדם. בפרק "חופש הבחירה" הרדיינו כיצד נתבדו הטענות של הדטרמיניסטים לאור המדע החדש וצינו את הדרך המובילת מהתורת הגוים הקיננטית דרך לימוד ההקRNA הרדיואקטיבית ועד הכלל שגילה הייינברג. על ידי כך נסלה הדרך להבנת הבחירה. בפרקם "ההשגהה" ו"ניסים ונפלאות" הריאנו כי חפיסט חוקי הטבע כחוקים סטטיסטיים פותחת אופקים חדשים להבנת פעולות ה' הטבע. ולבסוף כל "הדמיון-אליזציה של החומר" — אם מותר לצעט את המירה הנותן — זורעת אור חדש על שאלה עקרונית של הפילוסופים הקדומים בתפיסת הבריאה ויחס הבורא אל הנברא. עליינו לעקוב בעין פקודה אחרי התפתחות של מדעי הטבע ולהשתתף בה בכל מאודנו. על ידי כך אנו הולכים בדרך המקבילה לאמונה והרינו עמוקים דעת ה'.

שיתוף זה בעבודה המדעית הבינ-לאומית הוא חשוב לגבי השקפה לנו על היחס בין עם לעם. במקרים רבים הטענו כי הידות מכירה

¹ Natura non facit saltus

בשווין העמים. הברית בין הבורא ובין בני נועה היא החוקה היסודית של כל האנושות. בחירות עמנואל אמנים זכות מיוחדת היא אבל זכות קשורה בחובה ובוניה על חובה. אמרנו כי אם רוצים אנו להיות מלכת תנאים علينا להבין את יתר העמים ולדעת לקרב את ימות המessianית לטובתנו ולטובתם, ימות המשיח אשר בהם תשוב כל האנושות להיות מאוחדת.

לא קל להגדיר את עמדת היהדות לגבי שאלת המלחמה. לכארה אפשר להוכיח נטיה חזקה למלחמה ואפשר להוכיח נטיה חזקה לשalom. מצד אחד אתה מוצא מלחמות הביבוש, ספר שופטים, הרחבות המדינה ע"י דוד המלך, ופרקם רבים בספרים ההיסטוריים, מלחמת המכבים, דיני מלחמת מצוה ומלחמת רשות. מצד שני: בכל דברי ימי הארץ רשות תוך דחיתת כל בצע בסוף. השניה של שמעון ולוי שהיתה למורת רוח אביהם ויעקב הביע זאת בחוריות גם בשעת מעשה וגם בדבריו האחרונים לפני מותו. מעtot הינו מלחמות רשות בכל דברי ימי עמנואל ההלכה קובעת כי בכל מלחמת רשות צריך לקרוא קודם כל לשולם כל עיר ועיר בארץ האויב (רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה א). אפיינית כי ה"קריה לשולם" היא לדעת ההלכה "לדרوش קיום שבע מצות בני נח". חנוכה קשורה בדברי חז"ל לא במלחמה ובניצחון כי אם בעיקר בנס השמן. ההפטירה לשבת חנוכה היא נבואת זכריה המסתימת "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחך אמר ה' צבאות" (ד:ו). הכהנים המברכים את העם מסיימים "ישא ה' פניו אליך ווישם לך שלום". אמנם יש בתולדותינו מקרים כגון עבודת אלילים וגילוי ערויות הדורותים מעשה קנאות. אבל קנאות אינה אידיאל. "שכר מצוה מצוה" אבל לא שכר קנאות קנאות. לפיכך אשר קינה את קנאת ה' אומר ה' "הנני נותן לו את בריתך שלום". מהרבה דוגמאות נביא עוד אך שניים: כישיעיו הנביא רוצה לתאר את הניגוד הגמור לכל רע — כניגוד אור לחושך — הריחו בוחר ב"שלום" (ישעיו מה: ז). ואחרון אחרון: הנביא מצין את תקופת הגאולה השלמה. או ישכח כל הסבל וכל האבל בעבר. כל הצומחות יבוטלו. שתי דרישות דורש

הנביא לומן ההוא: זה אמת זה שלום אהבו (זכירה פרק ח: יט). אם נאוסף את כל החומר, נבדקו ונחקרו ונשקלתו, נדמה לנו שנגיע למסקנות אלו:

מצווים אנו להגן בכל כוחותינו ובכל יכולתנו על כל צעד ושלל של ארצנו הקדושה במלחמה מצויה. מותרת לנו בתנאים ידוועים גם מלחמת רשות. אולם העורבה שעליינו קודם לקרוא כל עיר לקיום שבע מצוות בני נח — מראה כי מלחמה זו אפשרית היא רק נגד עמים אשר אינם מקיימים מצוות אלו.

אין שום יסוד לאידיאלייזציה של המלחמה בדורותה למה שאנו מוצאים אצל עמים אחרים. ישנים עמים רבים אשר כל תפארתם במלחמותיהם. כל הכבוד בנצחונותיהם. גבוריהם רק גבורי חילם. דור המלך הרחיב את גבולות הארץ יותר מכל אשר היה לפניו או אחريו אבל בזכרון העם הוא נקרא "נעימים זמירות ישראל". האידיאל אשר אליו שואף העם ימות המשיח הם. אולם אנו מצווים להכנין ולאפשר. וימות המשיח הם הימים אשר בהם לא ישא גוי אל גוי הרבה ולא ילמדו מלחמה. ובימים ההם ייחדר לחלוtin כל شيء עובוד מלכויות.

והעם כיוון את חייו לכללים האלה. קצחה מאר התקופה אשר בה הייתה כת צבאית חלק העם. ברוב רובם של דברי ימינו אנו רואים כי העם חי את חייו השלום, מלא (או איןנו מלא) מה שמוטל עליו לעשות בעבודתו היומיית. אולם אם קופצת עליו מלחמה הוא עומד במחוץ, כאילו הייתה זו מלאתמו מזע ותמיד. הדוגמאות משתרעות מאברהם אבינו, תקופת השופטים והמכבים עד לימי ההגנה. אין אנו אמורים זאת כדי להוכיח כביכול כי אין צורך בצבא קבוע או באימונים. כל זמן מלחמות הן בגדיר האפשר אי אפשר לוותר על התכוננות לכל צרה שלא תבוא. רצינו אך להראות כי אכן אצלונו אין מלחמה אידיאל כי אם השלום הוא האידיאל. מלחמה נסבלת כתזעעה עוברת אם אי אפשר למנוע אותה. ועמדת זו לא נוצרה מתווך חולשה או מפני שעם ישראל מוגلب היה. את ההיפך הוכחנו בכל ההיסטוריה

שלנו. אבל עיני העם לשולם ולא למלחמה. כי מלחמה היא הרג והרס, שלום הוא חיים ובנינה. חוקת יהודות מתחבطة ב"לא תרצו", "זוחי בהם ולא שימות בהם", "لتתקן עולם במלכות שדי".

ולסימן: חכמת המדיניות חשובה היא. לרכוש בני ברית הכרחי הוא. ולעומוד על נפשנו היוני הוא. אבל בכל זה אין תועלות אם לא נלך בדרכי ה'. כבר אמרה תורה מה י'יה אם נשמע ומה אם לא נשמע. ודבריה נתאמתו מלה במלחה. הנכאים חזרו והזידו שלא נאמין כי בכוחנו וביעורת בני בריתנו נזכה במה שלא זכינו על ידי קבלת עול מלכות שמיים. ודברי ימי עמנו הוכיחו את נכונות דבריהם. לאושרנו נתאמתו גם נבואות הגאולה פעם אחת ולדורנו ניתנה שוב ההזדמנויות. לאתחלה דגאולה הגענו. לגאולה שלמה בעוזרת השם נגי' — אם נשמע ! נשמע ונעשה. זכות גדולה ניתנת לדורנו. זכות אשר טרם הראינו כי אנו ראויים לה. חובה גדולה מוטלת علينا. כל נחשוב כי דור הנהנה מזכות נפלה זו יכול להסדיר את עניינו בדרכים שגרתיות תועלתיות. מהפה כפולה נדרשת מידינו. מהפה נפש ומה' פכת חיים. כל מי שאינו נמצא בארץ תועדנו, יבדק אם אמן באמת ובתמים אין באפשרותו לעלות. נוער יעלה. ואנו הנמצאים : בתאים כל צעד בחיינו לתפקידנו הנשגב. בחינו הפרטיים ובcheinנו הציבוריים. בחירת מקומנו בחיים החלוניים בהזאת למה שעיגנו. ברוב הדורות לא נדרש מן הצער המתכוון את חייו אלא לפרנס את עצמו בכבוד וביוור. מדורנו זה נדרש יותר. חובה על כל אחד לבדוק במה הוא יכולקדם ביותר את עתידנו הנצחי. ולפי זה יקבע את מקומו. יתר על כן, חייב כל אדם לתרום את תרומתו לפצרון בעיות הציבור בחינוך ובכלכלה, במשפט ובצדקה, במידע ובמדיניות לאור התשובות על שאלות הנצחה. ובכל חייו הפרטיים בדרכי ה' ילך. אמר מרכן הרב קוק ז"ל: "הויתנו הזמנית היא ניצוץ אחד מהחוויה הנצחית של הור נצח הנצחים, ואי אפשר להוציא אל הפועל את האוצר הטוב הגנוו בתוכן של חייו הזמן רק על פי גודל התאומו לחיי הנצחים . . .".

הנחה הוא היסוד האיתן לכל חיים תרבותיים

דורנו מול שאלות הנצח

ב מלא מובנים. השאיפה אל הדר הנצח מנצחת את המות ומוות
דمعה מעל כל פנים". (מרן הרב קוק "שאייפת הנצח" ב"אורות הקן"
דש" דף שפט).

ילך הפרט, ייך העם. תלך האנושות לקראת פתרון שאלות זמננו
לאור התשובות על שאלות הנצח. או נעללה מעלה מעלה ואו נגיע
בעורת השם להשגת מגמתנו הנצחית. ויקוים בנו מה שכותב "זה יהיה
ה' למלאן על כל הארץ. ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

**תמ ולא נשלט
יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם.**